

einde van de oorlog haalden. Treblinka bleef tot eind augustus, wellicht tot oktober '43 in gebruik; toen moest een *Kommando* van ca. dertig Joden de gebouwen afbreken en op de plaats waar het kamp gestaan had, ter camouflage een boerderij bouwen. Nadien werden de leden van dit *Kommando* doodgeschoten.

In Sobibor, waarheen tussen begin maart en eind juli '43 ruim vier- en dertigduizend Joden uit Nederland gedeporteerd zijn (later in dit deel zullen wij veel meer over Sobibor schrijven), kwam het midden oktober '43 tot een opstand. Ca. driehonderd Joden wisten toen te ontsnappen. Omstreeks vijf-en-dertig hunner bleven in leven. Het kamp werd na die opstand gesloopt.

Na de opstanden in Treblinka en Sobibor werden de leden van het *SS-Sonderkommando des Einsatzstabs Reinhard* samen met een deel van de bewakers (onder hen Oekraïners en Litauers) naar Triëst, Udine en Fiume overgeplaatst; zij hebben ook in die streek duizenden van het leven beroofd: Italiaanse Joden en Italiaanse en Joegoslavische verzetsstrijders.

Wat de aantallen slachtoffers in de drie genoemde kampen betreft: in Belzec zijn vermoedelijk meer dan zeshonderdduizend mensen door vergassing om het leven gebracht, in Sobibor meer dan tweehonderdvijftigduizend, in Treblinka volgens de Duitse justitie negenhonderdduizend maar volgens de Poolse stationschef van het spoorwegstation Treblinka (die geheime aantekeningen bewaard heeft) één miljoen tweehonderdduizend. Er hebben zich onder deze slachtoffers, voor het overgrote deel Joden, volgens schatting ruim vijftigduizend Zigeuners bevonden.¹

Vermeld zij nog dat het een neventaak was van de *Einsatzstab Reinhard* om de bezittingen waarmee de slachtoffers aankwamen, te verzamelen, te sorteren en aan Duitse instanties ter beschikking te stellen. Uit de Duitse rapporten hieromtrent, die bewaardgebleven zijn, blijkt dat de verzamelde munten, bankbiljetten, deviezen, edele metalen, juwelen en andere waardevolle voorwerpen bijna 180 mln *Rm* opgebracht hebben en dat o.m. het *Reichswirtschaftsministerium*, de *Volksdeutsche Mittelstelle* en de *Reichsjugendführung* 825 goederenwagons met diverse voorraden ontvangen hebben. Het is een heel touwtrekken geweest wie de buit in ontvangst mocht nemen; zo hebben bijvoorbeeld het *SS-Wirtschafts- und Verwaltungshauptamt* en Himmler meer dan een jaar lang onderling gecorrespondeerd over de

¹ Deze slachtoffers onder de Zigeuners moet men optellen bij die waarvan wij in ons vorige deel in hoofdstuk II melding maakten. Daar maakten wij melding van omstreeks tachtigduizend vermoorde Zigeuners – er zijn dus in totaal, naar schatting, honderddertigduizend (of althans een aantal van die orde van grootte) geliquideerd c.q. omgekomen.